

УДК 339.137.22

Т. Б. Процюк,

к. е. н., член-кореспондент Української академії наук, доцент кафедри економіко-правових дисциплін, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ,

Ю. І. Цибульський,

студент, Львівський державний університет внутрішніх справ,

С. І. Цюх,

студент, Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

T. Protsiuk,

Ph.D in Economics, member of the Ukrainian Academy of Sciences, Associate Professor,
Department economic and legal disciplines, National Academy of Internal Affairs, Kiev

Y. Tsybulskyu,

student, Lviv State University of Internal Affairs

S. Tsyuh,

student, Lviv Institute of Banking the University of Banking of the National Bank of Ukraine

METHODICAL APPROACH TO THE DIAGNOSIS OF INDUSTRIAL COMPETITIVENESS

У науковій статті наведено сутність конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Розкрито ключові складові діагностики конкурентоспроможності підприємства. Представлено методичний підхід до діагностики конкурентоспроможності промислового підприємства.

In a scientific paper reveals the essence of enterprise competitiveness. Disclosed the key components of diagnostic competitiveness. Presents a methodical approach to the diagnosis of competitiveness of industrial enterprises.

Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, параметри продукції, ефективність функціонування, концентрованість ринку, наука.

Key words: competitiveness, enterprise, product parameters, effective work, concentration of the market, science.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Національна економіка характеризується активним становленням ринкових відносин, що зумовлює загострення конкурентної боротьби між підприємствами. Формування конкурентних відносин ставить до суб'єктів ринку (підприємств) належно реагувати на дію об'єктивного ринкового явища — конкуренції, та забезпечувати конкурентоспроможність підприємства. У теорії та на практиці здійснювати діагностику конкурентоспроможності промислового підприємства досить складно.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сьогодні над проблемами оцінювання конкурентоспроможності підприємств працюють такі науковці, як

Н.І. Горбаль, Н.А. Дробітько, О.Ю. Іванова, Н.А. Кизим, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Л.І. Піддубна, В.С. Пономаренко, Р.М. Скриньковський, В.І. Торкатюк, С. Хамініч, О.С. Харитонова, Л.С. Шевченко, А.Л. Шутенко, Л.А. Янковська та ін. [1—8]. У працях зазначених авторів розкрито різноманітні системи діагностики конкурентоспроможності підприємств, які ґрунтуються на виокремленні різного складу, структури, переліку індикаторів (показників), що характеризують різні сфери функціонування суб'єктів господарювання. Проте варто зауважити, що вищенаведені науковці пропонують методики, які є досить складними у розрахунку, містять дублювання показників, не враховують важливі групи індикаторів (або складові діагностики конкурентоспроможності підприємств) тощо. Відповідно до цього, виникає необхідність у фор-

муванні комплексного підходу до діагностики конкурентоспроможності промислових підприємств.

МЕТА СТАТТІ

На основі аналізування економічних джерел та практики з поданої проблематики навести сутність конкурентоспроможності суб'єкта господарювання; розкрити ключові складові діагностики конкурентоспроможності підприємства; представити методичний підхід до діагностики конкурентоспроможності промислового підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В результаті аналізування літературних джерел [1—10] та практики, однозначно необхідно погодитись з позиціями науковців, що конкурентоспроможність підприємства:

1) здатність досягати конкурентних переваг над іншими підприємствами на конкурентному ринку. При цьому, конкурентна перевага — будь-яка ексклюзивна цінність, якою володіє підприємство, і яка дає йому перевагу над конкурентами. Конкурентні переваги підприємств можуть бути технологічними, інформаційними, кваліфікаційними, управлінськими тощо (О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль) [1, с. 34];

2) синтетичний відносний просторово-часовий параметр, який відображає характеристики продукції та ефективність функціонування підприємства, що дають змогу йому посісти відповідні позиції на ринку певного рівня сконцентрованості (О.Г. Мельник) [2, с. 227];

З огляду на вищезазначене та як свідчать результати досліджень літературних джерел [1; 2, с. 225—239; 3—8], ключовими (найважливішими) складовими діагностики конкурентоспроможності промислового підприємства є наступні:

1) конкурентоспроможність продукції суб'єкта господарювання (А);

2) ефективність функціонування підприємства (В);

3) концентрованість ринку, на якому підприємство функціонує (С).

Р.М. Скриньковський [9, с. 19] зазначає, що конкурентоспроможність продукції (А) — це сукупність якісних та вартісних характеристик продукції, що забезпечують її відповідність вимогам ринку у певний період часу (ступінь привабливості товару для споживачів). З огляду на це, підтримуючи думку О.Г. Мельник [2, с. 234 — 236], конкурентоспроможність продукції промислового підприємства є багатоаспектним інтегральним (або узагальнюючим) поняттям, яке відображає сьогодні вирішальну роль його успіху на ринку. Діагностику конкурентоспроможності продукції доцільно здійснювати на підставі оцінювання визначеної номенклатури оцінювання, які поділяють на групи (номенклатурні) [2, с. 236]:

— економічні (цінові) параметри (роздрібна ціна продажу продукції, витрати на транспортування товару, витрати на встановлення, витрати на страхування, витрати на розмитнення, податкові платежі, витрати на гарантійний ремонт, витрати на експлуатацію тощо);

— маркетингові параметри (наявність цінових знижок, відома торговельна марка та знак, наявність безкоштовного гарантійного обслуговування тощо);

— споживчі параметри (технічні, експлуатаційні, ресурсоекономіні, ергономічні, нормативно-регламентні, естетичні тощо).

Відповідно узагальнюючий показник (або інтегральний рівень) конкурентоспроможності продукції промислового підприємства (А) розраховуватиметься за формулою (1):

$$A = \sum_{i=1}^m (R \times s) \quad (1),$$

де m — кількість параметрів продукції, за якими здійснюється діагностика (див. вище); R — бальна оцінка відповідного параметра продукції; s — вагомість (питама вага) відповідного параметра продукції; R та s визначається експертним методом. Для довідки: поданий підхід необхідно використовувати і для оцінювання параметрів продукції у кожній номенклатурній групі [2, с. 237].

Важливою складовою діагностики конкурентоспроможності промислового підприємства є визначення інтегрального рівня ефективності його функціонування (В) за складовими [2, с. 237]:

1) фінансово-економічна ефективність (B_1):

— коефіцієнт рентабельності капіталу (активів);

— коефіцієнт загальної ліквідності;

— коефіцієнт автономії;

— коефіцієнт фінансового левериджу;

2) комерційна ефективність (B_2):

— коефіцієнт рентабельності реалізації продукції;

— середній термін погашення кредиторської заборгованості;

— середній термін погашення дебіторської заборгованості;

3) виробнича ефективність (B_3):

— фондівіддача;

— продуктивність;

— фондоозброєність;

— матеріалівіддача.

Наступною складовою діагностики конкурентоспроможності промислового підприємства є врахування рівня концентрації ринку (С). Інтенсивність конкуренції є визначальним фактором формування стратегії суб'єкта господарювання. Рівень конкуренції вимірюють за допомогою індексу Герфіндаля-Гіршмана — формула (2):

$$C = \sum_{i=1}^m k_i^2 \quad (2),$$

де k_i — частка ринку підприємства i , %, $i = 1 \dots m$; m — кількість підприємств, які пропонують на ринку товари одного виду (часто використовують $m = 50$). Для довідки: він характеризує не частку ринку, яку контролюють кілька найбільших компаній, а розподіл ринкової влади між усіма суб'єктами певного ринку [1, с. 20].

Один із інструментів оцінки монопольної влади на ринку — індекс Лернера (L) — формула (3):

$$L = (P - M) / P = -1 / E \quad (3),$$

де P — ціна одиниці продукції; M — граничні витрати; E — коефіцієнт еластичності попиту на товар. Для довідки: значення індексу може змінюватись у межах (0; 1). Чим більше значення L , тим більша монопольна влада підприємства [1, с. 21—22].

На підставі вищевикладеного, враховуючи інформацію у праці [2, с. 239], коефіцієнт конкурентоспроможності підприємства з врахуванням концентрованості ринку (див. формула (2)) визначатиметься за формулою (4):

$$K = C \times \sqrt{B \times A} \quad (4).$$

Для довідки: якщо K наближається до 1, то це свідчить про високий рівень конкурентоспроможності промислового підприємства; якщо $K = 0,5$, то підприємство є рівноцінним із підприємством-конкурентом; якщо K менше 0,5, то підприємство є неконкурентоздатним на ринку.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕМИ

Параметри продукції промислового підприємства, ефективність його функціонування та концентрованість ринку функціонування формують конкурентоспроможність суб'єкта господарювання. Поданий підхід призначений для самодіагностики конкурентоспроможності промислового підприємства, оскільки в значній мірі ґрунтується на експертному оцінюванні спеціалістами суб'єкта господарювання власних конкурентних переваг. Перспективи подальших досліджень полягають у формуванні концептуальної моделі розвитку підприємства та формування його перспективи.

Література:

1. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: [підручн.] / О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль. — Львів: Компакт-ЛВ, 2005. — 304 с.
2. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: [монографія] / О.Г. Мельник. — Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. — 344 с.
3. Харитонова О.С. Діагностика конкурентоздатності підприємств / О.С. Харитонова, Л.Н. Держак // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. — 2006. — № 10 (104). — Ч. 2. — С. 238—242.
4. Хамініч С. Методика інтегральної оцінки рівня конкурентоспроможності промислового підприємства / Світлана Хамініч // Економіст. — 2006. — № 10. — Ч. 2. — С. 59—61.
5. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: [монографія] / Л.І. Піддубна. — Харків: ВД "ІНЖЕК", 2007. — 368 с.

6. Конкурентная диагностика фирмы: концепция, содержание, методы: [монография] / [Л.С. Шевченко, В.И. Торкатюк, Н.А. Кизим, А.Л. Шутенко]. — Харьков: ИД "ИНЖЭК", 2008. — 240 с.

7. Иванова О.Ю. Методические аспекты оценки конкурентных преимуществ предприятия / О.Ю. Иванова // Бизнес Информ. — 2006. — № 4. — С. 63—67.

8. Дробітько Н.А. Управління конкурентоспроможністю в умовах ринкової економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук. — Харків: ХНЕУ, 2001. — 20 с.

9. Скриньковський Р.М. PS-маркетинг: соціальні основи та система управління / Р.М. Скриньковський, Т.Б. Процюк // Економіка. Фінанси. Право. — 2013. — № 8/1. — С. 12—26.

10. Скриньковський Р.М. PS-менеджмент: концепція та еволюція / Р.М. Скриньковський, Т.Б. Процюк // Економіка. Фінанси. Право. — 2013. — № 8. — С. 15—23.

References:

1. Kuz'min, O.Ye. (2005), *Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnosti pidpriemstva* [Management of international competitiveness of the enterprise], Kompakt-LV, Lviv, Ukraine.
 2. Mel'nyk, O.H. (2010), *Systemy diahnostyky diial'nosti mashynobudivnykh pidpriemstv: polikryterial'na kontseptsiiia ta instrumentarij* [Systems Diagnostics machine building activities of companies: many criteria concept and tools], Vydavnytstvo L'vivs'koi politekhniki, Lviv, Ukraine.
 3. Kharytonova, O.S. (2006), "Diagnosis competitiveness of enterprises", *Visnyk Skhidnoukrains'koho natsional'noho universytetu im. Volodymyra Dalia*, vol. 10, no. 104, pp. 238—242.
 4. Khaminich, S. (2006), "Methodology of integrated assessment of the level of competition of industrial enterprises", *Ekonomist*, vol. 10, pp. 59—61.
 5. Pidubna, L.I. (2007), *Konkurentospromozhnist' ekonomichnykh system: teoriia, mekhanizm rehuliuвання ta upravlinnia* [Competitiveness of economic systems: theory, mechanism of regulation and management], VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.
 6. Shevchenko, L.S. Torkatiuk, V.Y. Kyzym, N.A. and Shutenko, A.L. (2008), *Konkurentnaia dyahnostyka firmy: kontseptsyia, soderzhanye, metody* [Competitive firm diagnosis: concept, content, methods], YD "YNZhEK", Khar'kov, Ukraine.
 7. Yvanova, O.Yu. (2006), "Methodological aspects of evaluation of competitive advantages of the enterprise", *Byznes Ynform*, vol. 4, pp. 63—67.
 8. Drob'it'ko, N.A. (2001), "Management of competitiveness in a market economy", Ph.D. Thesis, Economy, KhNEU, Kharkiv, Ukraine.
 9. Skryn'kovs'kyj, R.M. (2013), "PS-marketing: social base and management system", *Ekonomika. Finansy. Pravo.*, vol. 8, no. 1, pp. 12—26.
 10. Skryn'kovs'kyj, R.M. (2013), "", *Ekonomika. Finansy. Pravo.*, vol. 8, pp. 15—23.
- Стаття надійшла до редакції 18.10.2013 р.*